

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Amra Tijanović

Kult osebnosti v totalitarnem režimu Turkmenistana

Diplomsko delo

Ljubljana, 2014

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Amra Tijanović

Mentor: red. prof. dr. Jernej Pikalo

Kult osebnosti v totalitarnem režimu Turkmenistana

Ljubljana, 2014

ZAHVALA

Rada bi se zahvalila mentorju red. prof. dr. Jerneju Pikalu za usmeritve in pomoč pri nastajanju diplomskega dela.

Hvala tudi očetu, mami in sestri, ki ste me spodbujali skozi celoten študij.

Hvala prijateljici Urši Pintar za vso pomoč.

Iskrena hvala Anel, ker mi vedno stojiš ob strani in verjameš vame.

Hvala tudi sinu Harisu, ki si bil moja motivacija za nastalo delo.

Hvaležna sem da vaju imam.

Kult osebnosti v totalitarnem režimu Turkmenistana

Diplomsko delo analizira elemente totalitarizma in izrazit kult osebnosti v srednjeazijski državi Turkmenistan. Neodvisnost je Turkmenistan razglasil leta 1991, po razpadu Sovjetske zveze. Za prvega predsednika je bil izvoljen Saparmurat Nijazov. Prikazali bomo, kako je izkoristil bogatost države z naravnimi viri za izvajanje bizarne totalitarne politike. Za to je imel podporo zunanjih akterjev, ki so mnoge »nepravilnosti« spregledali zaradi lastnih koristi. Nijazov je bil znan po nespoštovanju človekovih pravic. Turkmenistan je spremenil v zatirajočo in celo policijsko državo. Vse aktivnosti državljanov so bile nadzorovane s strani obveščevalnih služb in predsednikove milice. Diplomsko delo prikazuje preobrazbo Turkmenistana v represiven politični sistem. Prikazuje metode zastraševanja za nadzorovanje nasprotnikov političnega sistema, v najhujših oblikah celo mučenja in izgone. Nasprotovanja drugih držav so bila utišana z nižjimi cenami zemeljskega plina in ostalih energentov. Razvit je bil močan kult osebnosti, podoba predsednika je bila prisotna povsod. Nijazov je kult utrdil s knjigo Ruhnama, s katero je postal tudi duhovni vodja v državi.

Ključne besede: Saparmurat Nijazov, kult osebnosti, totalitarizem.

Cult of personality in a totalitarian regime of Turkmenistan

The thesis analyzes elements of totalitarianism and cult of personality in middle asian country Turkmenistan, which declared its independence in 1991. Saparmurat Nijazov was elected as first president. We show how president Nijazov used natural wealths to execute his bizzare totalitarian policy. He had support of external actors. They »overlooked« many irregularities for their own benefits. Saparmurat Nijazov was known for his violation of human rights and that is how he was changing Turkmenistan into suppressing and even police state. All activities of citizens were monitored by the intelligence. The thesis shows how Nijazov created repressive political system in the years of his ruling. Internal enemies were suppressed with the use of intimidation, expulsions and even torture. Opposings of other countries were silenced with lower prices of natural gas and other natural wealths. Nijazov developed a strong cult of personality. His image was omnipresent. He consolidated it with the book Ruhnama, which allowed him to become a spiritual leader in the country.

Key words: Saparmurat Nijazov, cult of personality, totalitarianism.

KAZALO

1 UVOD	6
2 METODOLOŠKO-HIPOTETIČNI OKVIR	7
2.1 PREDMET RAZISKOVANJA	7
2.2 CILJI RAZISKOVANJA	7
2.3 HIPOTEZE	7
2.4 UPORABLJENA METODOLOGIJA	7
2.5 ZGRADBA DIPLOMSKEGA DELA	7
3 TURKMENISTAN	9
3.1 KRATKA ZGODOVINA	10
3.2 OSAMOSVOJITEV	11
4 TURKMENBAŠI	13
5 KULT OSEBNOSTI	14
5.1 GIRARDETOVA KLASIFIKACIJA	14
5.1.1 UMESTITEV TURKMENBAŠIJA V GIRARDETOVO KLASIFIKACIJO	15
5.2 KULT TURKMENBAŠIJA	16
5.3 RUHNAMA	21
6 TOTALITARNI REŽIM	23
6.1 ELEMENTI TOTALITARIZMA PO MESSNERJU	24
6.2 TOTALITARNI REŽIM TURKMENISTANA	24
7 ZAKLJUČEK IN VERIFIKACIJA HIPOTEZ	31
8 LITERATURA	34

1 UVOD

V srednjeazijski državi Turkmenistan, bogati z zemeljskim plinom, je dve desetletji Saparmurat Nijazov vladal z železno roko. Bil je edini post-sovjetski voditelj, ki je izumil nov naziv zase, in sicer se je razglasil za Turkmenbašija.¹ V nadaljnjem pisanju bom za predsednika Nijazova uporabljala ime Turkmenbaši. Svoj patriotizem do ljubljenega Turkmenistana je pretopil v izrazit kult osebnosti (Dnevnik 2006). Turkmenbaši je po sebi imenoval ulice, mesta, letališča ter najvišjo goro v državi, po svojih sorodnikih pa celo dneve in mesece. Veliko je še dejanj, ki odražajo njegovo ekscentričnost, opisana bodo predvsem v šestem poglavju. Obvezno branje skoraj petih milijonov prebivalcev Turkmenistana je bila njegova pesniška zbirka Ruhnama, ki je bila duhovno vodilo Turkmenov (Delo 2006). Bila je tudi glavni učni načrt. Oblasti so celo zahtevale, da so državljani opravljali izpit iz le-te. Narcizem pri njem očitno ni poznal meja. Turkmenbašijev politični sistem je načrtno rušil neodvisno mišljenje, državo izoliral od zunanjega sveta ter nadzoroval življenje Turkmenov v vseh vidikih (Human Rights Watch 2005, 435–437).

---

¹ Saparmurat Nijazov se je samooklical za Turkmenbašija, ki pomeni oče turkmenskega naroda.

2 METODOLOŠKO-HIPOTETIČNI OKVIR

2.1 PREDMET RAZISKOVANJA

Predmet raziskovanja bo kult osebnosti, ki ga je v totalitarnem političnem sistemu Turkmenistana gradil predsednik Turkmenbaši. Bil je totalitaren vladar, kar bomo prikazali skozi opis njegovega kulta osebnosti in diktature.

2.2 CILJI RAZISKOVANJA

Cilji, ki jim bomo v diplomski nalogi sledili, so naslednji.

- Prikaz kulta osebnosti Turkmenbašija.
- Prikaz elementov totalitarizma v Turkmenistanu.

2.3 HIPOTEZE

Skozi celotno delo bomo poskusili potrditi ali ovreči naslednje hipoteze.

- Hipoteza 1: Turkmenbaši je bil totalitaren vladar.
- Hipoteza 2: Knjiga Ruhnama je služila za legitimizacijo totalitarnega političnega sistema in je bila glavni element kulta osebnosti.

2.4 UPORABLJENA METODOLOGIJA

Diplomsko delo je razdeljeno na štiri glavne dele. Prvi del bo predstavljal opis države Turkmenistan, njene kratke zgodovine in potek osamosvojitve. V ostalih treh delih bomo predstavili voditelja, kult osebnosti in totalitarni politični sistem Turkmenistana. Raziskavo smo zasnovali kot kvalitativno študijo primera. Le-ta se osredotoča na probleme manjšega obsega, vezane na manjše skupine oseb in na posameznike (Sagadin v Sikošek in Trnavčević 2011, 250). Predstavlja celovit opis posameznega primera, opis značilnosti primera ter opis procesa odkrivanja značilnosti. Osredotočili se bomo na državo Turkmenistan oziroma kako močno je bil razvit kult osebnosti Turkmenbašija v totalitarni državi Turkmenistan.

Uporabljali bomo predvsem tujo literaturo, monografske publikacije (knjige, zbornike), serijske publikacije (članke v znanstvenih revijah in časopisih) ter elektronske vire.

2.5 ZGRADBA DIPLOMSKEGA DELA

Prvo poglavje bo vsebovalo uvod, v katerem bomo na kratko nakazali stanje v Turkmenistanu.

V drugem poglavju bo predstavljen metodološko-hipotetični okvir s predmetom raziskovanja, cilji raziskovanja, hipotezami in strukturo diplomske naloge.

V tretjem poglavju bodo napisane glavne značilnosti srednjeazijske države Turkmenistan, kratka zgodovina ter osamosvojitve države.

V četrtem poglavju bomo predstavili Turkmenbašija.

Peto poglavje bo predstavljalo proučevanje kulta osebnosti. Uvod v to poglavje bo vsebovalo splošno opredelitev pojma in Girardetovo klasifikacijo, v katero bomo umestili Turkmenbašija. Nadaljevali bomo s samim razvojem kulta osebnosti na primeru Turkmenistana. Poglavje bomo zaključili z delom »Velikega Turkmenbašija«, Ruhnamo.

V šestem poglavju bo predstavljen totalitarni politični sistem. Kot uvod v poglavje bodo predstavljeni osnovni kriteriji in značilnosti totalitarnih političnih sistemov. Nato pa se bomo osredotočili na totalitarizem Turkmenistana.

V zaključku bomo, na osnovi proučevanj in analiz skozi celotno diplomsko delo, zapisali bistvene ugotovitve in dognanja ter potrdili oziroma zavrnilo zastavljene hipoteze.

3 TURKMENISTAN

Slika 3.1: Zemljevid Turkmenistana

Vir: CIA-The World Factbook (2013).

Turkmenistan je država v srednji Aziji, ki se je osamosvojila po razpadu Sovjetske zveze. Ta energetske bogata in večinoma puščavska država je velika približno kot Španija in ima okoli 5 milijonov prebivalcev (Rechel in drugi 2009, 5). Na zahodu meji na Kaspjsko morje, na severovzhodu na Uzbekistan, na severu na Kazahstan ter na jugu na Iran in Afganistan (glej Sliko 3.1). Okoli 90 odstotkov državnega ozemlja zaseda puščava Karakum. Precej je tudi oaz in ena izmed teh je glavno mesto Aškabad, ki leži blizu iranske meje. Kljub članstvu v Združenih narodih je Turkmenistan zaradi geografske lege, kulture ter posledic sovjetske politike verjetno najbolj izolirana in konservativna država v konstalaciji novonastalih neodvisnih držav (Helsinki Watch 1993). Turkmenistan je bil glavni dobavitelj surovin, predvsem bombaža, nafte in zemeljskega plina za Sovjetsko zvezo (Crime and Society 2013). Po zalogah zemeljskega plina, ki ga je na leto prodala za okoli 1 milijardo USD, je bila četrta država na svetu. Velik delež dohodka od prodaje, v času vladavine Turkmenbašija, je bil porabljen za izgradnjo marmornih palač v glavnem mestu Aškabad. Ponosni in revni prebivalci še danes živijo v represivnem in koruptivnem političnem sistemu. Vse to je zapuščina Turkmenbašija, ki je bil na oblasti od razpada Sovjetske zveze in ki je komunistično republiko spremenil v diktaturo (The Economist 2009). Večina turkmenskega prebivalstva so Turkmeni, ostale etnične skupine predstavljajo Rusi in Uzbekistanci.

Turkmenščina je uradni jezik. Turkmeni so tradicionalno sunitski muslimani. Kljub temu, da se večina identificira kot muslimani, so mnogi neverniki in ne hodijo v mošeje. V času Sovjetske zveze so bila vsa verska prepričanja nezaželena oziroma napadena s strani komunističnega vodstva ter označena za praznoverja. Večina mošej ter verskih šol je bila zaprtih. Ateistična indoktrinacija je verski razvoj zadušila ter tako prispevala k izolaciji Turkmenov od mednarodne islamske skupnosti. Večina verskih prepričanj, znanj in običajev obstaja le v ruralnih območjih. Nekateri verski običaji pa so se obdržali tudi v času Sovjetske zveze, predvsem muslimanski pogrebi in obrezovanje moških (Crime and Society 2013). V ruralnih področjih je še vedno prisotna tradicija dogovorjenih porok. Ali je ženska poročena je mogoče oceniti po laseh, in sicer dve kitki ter majhen šal nakazujeta, da je samska, medtem ko ena kitka in velik šal simbolizirata poročeno žensko. Nošenje burk je v Turkmenistanu redkost (West 2009, 838).

Turkmenistan se nahaja na seizmično aktivnem območju in potresi so dokaj pogosti. Ljudje se z grozo spominjajo potresa iz leta 1948, ki je glavno mesto Aškabad porušil do temeljev. Čeprav je bilo število žrtev ocenjeno na 35.000 je bila realna številka bližje 176.000. Danes spomin na žrtve obeležujeta spomenik in muzej v Aškabadu ter 12. januar kot spominski dan. Mati in dva Turkmenbašijeva brata so bili prav tako žrtve uničujočega potresa (Knowlton 2006, 17).

3.1 KRATKA ZGODOVINA

Neodvisno državo Turkmenistan si je bilo težko predstavljati pred letom 1991. Turkmenska populacija je bila razdeljena na številna plemena (Lynn Edgar 2004, 17). Do leta 1920 Turkmenistan ni imel označenih meja s sosednjimi regijami, izoblikovanega gospodarstva ali vlade ter nacionalne identitete (Knowlton 2006, 21). Ni bilo moč zaslediti moderne državnosti. Večinoma nepismena turkmenska populacija je bila raztresena na ogromnem in večinoma nedostopnem sušnem ozemlju. Kljub skupnemu poreklu te skupine niso posedovale skupnega ozemlja, političnih institucij in skupnega jezika ter množične kulture tiska in izobrazbe (Lynn Edgar 2004, 2). Družbeno strukturo je določala stroga hierarhija in centralizacija okoli karizmatičnega vodje, ki je bil izbran glede na njegove osebne kvalitete, inteligenco in pogum. Zaradi odsotnosti državnosti so imeli za reguliranje družbenega življenja največjo vrednost običaji in tradicija. V začetku 19. stoletja so sosednje države počasi prevzele nadzor nad turkmenskimi plemeni. Medtem ko se je rusko osvajanje v srednji Aziji, v drugi polovici 19. stoletja, že okrepilo, je Turkmenistan padel pod različne sile kot so bile Perzija, Hivski kanat in Buharski emirat. Po dveh letih spopadov je ruski imperij zasedel

Gokdepe in s tem je bilo turkmensko upiranje ruskemu imperiju končano. Do leta 1885 je cesarska Rusija prevzela nadzor nad Turkmenistanom. Ruska imperialna vladavina je imela pomemben vpliv na gospodarsko in politično življenje Turkmenistana. V gospodarskem smislu je bila najpomembnejša izgradnja transkaspijske železnice, ki je državo odprla zunanjemu svetu (Alpaslan 2010, 11–24). Tudi obdelovanje bombažnih polj se je začelo pod rusko vladavino in tako je kasneje Turkmenistan postal glavni dobavitelj surovin za Sovjetsko zvezo. V političnem smislu pa je cesarska Rusija najbolj vplivala z vpeljavo novih konceptov identitete, ki so temeljili na etničnosti, jeziku in ozemlju (Lynn Edgar 2004, 25). Oktobrska revolucija v Rusiji leta 1917 in politični nemiri so leta 1924 pripeljali do priznanja republike Turkmenistan kot ene izmed petnajstih republik Sovjetske zveze (Crime and Society 2013). Do razpada Sovjetske zveze je Turkmenistanu vladala Moskva. Rusi so zasedali vse visoke vladne funkcije in ruščina je bila uradni jezik Turkmenistana (Knowlton 2006, 32). Po razpadu Sovjetske zveze se je pet srednjeazijskih držav (Kazahstan, Kirgizistan, Tadžikistan, Turkmenistan in Uzbekistan) osamosvojilo. Nobena izmed njih prej ni obstajala kot suverena entiteta. Osamosvojitvev je prišla hitro in nepričakovano (Rumer in Zhukov 1998, 4).

3.2 OSAMOSVOJITEV

Turkmenistan je razglasil neodvisnost 27. oktobra 1991. Junija 1992 je bil Turkmenbaši izvoljen za prvega predsednika neodvisnega Turkmenistana. Na podlagi vladavine ene stranke je vzdrževal avtoritarno vladavino (Alpaslan 2010, 34–43). Ob pridobitvi neodvisnosti je imel Turkmenistan najvišji odstotek brezposelnosti, najvišjo stopnjo umrljivosti novorojenčkov, najnižjo stopnjo pismenosti in najbolj onesnažene obdelovalne površine na ozemlju nekdanje Sovjetske zveze (Norman 2008, 20). Po osamosvojitvi je predsednik Turkmenbaši ustanovil novo stranko, katere člani so bili večinoma nekdanji uradniki komunistične partije, imenovano »Demokratska stranka Turkmenistana« (Alpaslan 2010, 35). Stranka je le štiri dni pred njegovo smrtjo, 17. decembra 2006, Turkmenbašija razglasila za dosmrtnega predsednika (Bohr 2007, 709). V novonastali neodvisni državi je vlada močno poudarjala tradicionalno kulturo Turkmenov. V večini šol in na univerzah je bila nujna turkmenska noša tako za učence oziroma študente kot tudi za učitelje. Ustava določa, da je Turkmenistan sekularna država, vendar je predsednik Turkmenbaši velikokrat islam identificiral kot nacionalno dediščino in islamsko vero kot integralni del turkmenske kulture (Brumell 2005, 16–17).

V ustavi iz leta 1992 je zapisano, da je Turkmenistan ustavna republika, ki temelji na delitvi oblasti na tri veje, in sicer na zakonodajno, izvršno in sodno. Vsaka deluje neodvisno ena od

druge in nadzoruje drugo. Ustava prav tako priznava in zagotavlja svobodo govora, vere in združevanja za vsakega posameznika. Pravzaprav bi tako moralo biti, vendar je bilo to daleč od resničnega stanja v Turkmenistanu. Delitev oblasti je obstajala le v teoriji, v praksi pa je o vsem odločal predsednik. Prav tako so bile tudi pravice posameznika zanikane ali potlačene (Alpaslan 2010, 34). Zakonodajno vejo oblasti sta sestavljali dve parlamentarni telesi: Halk Maslahaty (Ljudski svet) in Mejlis (parlament). Halk Maslahaty² je bilo najvišje predstavniško telo. Imelo je pristojnost ratificirati ustavne amandmaje, pogodbe in referendumne. Predsednik Ljudskega sveta je bil predsednik Turkmenbaši. Člane so sestavljali vrhovni sodnik, generalni državni tožilec, člani kabinetov ministrstev, 50 parlamentarnih poslancev, dve starešini iz vsakega izmed 48 okrožij in predsednik. Ljudski svet se je sestel vsaj enkrat na leto (Mills 2005, 96). Mejlis je zakonodajno telo z dokaj omejenimi pooblastili in izvoljeno je za 5 let. Pravzaprav tako Halk Maslahaty kot tudi Mejlis sta le odražala odločitve predsednika Turkmenbašija (Alpaslan 2010, 36–37). Imenoval je tako sodnike kot tudi ministra za pravosodje, ki naj bi nadzoroval vse izvoljene sodnike. Vendar so eni in drugi imenovani s strani predsednika in tu ni bil možen realen nadzor.

Od osamosvojitve je bil Turkmenistan pod nepredvidljivo in avtoritarno vladavino Turkmenbašija. Turkmenistan je močno izoliral od sosednjih držav in drugih potencialnih zaveznikov. Pod njegovim vodstvom je država krenila na pot notranje represije in mednarodne izolacije (Knowlton 2006, 33).

---

² Vlada Turkmenistana je leta 2008, pod vodstvom novega predsednika, Gurbangulija Berdimukhamedova, sprejela novo ustavo. Zakonodajno telo Halk Maslahaty je bilo ukinjeno, pristojnosti pa prenesene na Mejlis (The New York Times 2008).

4 TURKMENBAŠI

Saparmurat Nijazov - Turkmenbaši se je rodil 19. februarja 1940. Očeta je izgubil v bitki med drugo svetovno vojno, mater in dva brata pa v potresu leta 1948, v Aškabadu. Najprej je odraščal v sirotišnici nato so skrb zanj prevzeli daljni sorodniki. Diplomiral je na Politehničnem inštitutu v Leningradu. Leta 1962 je postal član Komunistične partije, leta 1985 pa predsednik Sveta ministrov Turkmenistana. Nato je bil izvoljen za sekretarja centralnega komiteja Komunistične partije Turkmenistana. Leta 1990 je postal predsednik Vrhovnega sovjeta. 27. oktobra 1990 je bil izvoljen za prvega predsednika sovjetske socialistične republike Turkmenistan. Pod njegovim vodstvom je 27. oktobra 1991 Turkmenistan razglasil neodvisnost od Sovjetske zveze. Na drugih predsedniških volitvah 21. junija 1991 je bil izvoljen za predsednika republike Turkmenistan (Tripod 2013). V letih po neodvisnosti je pridobil toliko moči, da je odločal o vsem v državi. Njegove odločitve so bile enakovredne zakonom. Ni toleriral nikakršne opozicije, ministri, ki so izrazili nestrinjanje, pa so bili pogosto odpuščeni. V januarju 2003 pa je izdal celo odlok, da vsakdo, ki dvomi v njegove odločitve, velja za izdajalca. Leta 2001 je močno posegel v zdravstveni sistem in leta 2005 zaprl vse bolnišnice zunaj Aškabada. Namen, da bi okrepil nacionalno zavest, se je sprevrgel v stvaritev ideologije, ki jo je izrazil v svojem delu Ruhnama. Le-ta je postala osnova izobrazbe na vseh ravneh (Brown 2009).

5 KULT OSEBNOSTI

»Pojem kult se v religioznem pomenu izraža v bogoslužju, izkazovanju časti z molitvami in obredi, v prenesenem pomenu pa pomeni pretirano čaščenje in slepo oboževanje« (Sruk 1995, 183).

5.1 GIRARDETOVA KLASIFIKACIJA

Girardet (2000, 82–90) predstavi štiri modele podob, v katerih se pojavljajo voditelji.

➤ **ARHETIP CINCINATUSA**

»Legendarna predstava nudi sliko ostarelega človeka, ki se je v preteklem obdobju izkazal v vojni ali vzpostavitvi miru« (prav tako, 83). Po častnem izvrševanju odgovornih nalog izbere skromen način življenja. Ko ga ljudstvo spet pokliče na čelo države pa »žrtvuje svojo osebnost« za dobrobit domovine, prekine umirjeno življenje starca ter prevzame vlogo vodje, ki ljudstvo zaščiti, umiri v času krize. Pripisane so mu vrline kot so modrost, izkušnje, pazljivost, hladnokrvnost, umirjenost in uravnoteženost. V tem modelu igra pomembno vlogo zgodovina, ki predstavlja red ter rešuje sedanost, ki nudi sliko nereda. Pomembna je tudi domovina, ki je večna.

➤ **ALEKSANDROV ARHETIP**

Predstavlja voditelja, ki simbolizira mladost. Ni nagnjen k »samožrtvovanju«, temveč podrejanju množice. »Njegova oblast ni utemeljena na preteklih dosežkih, temveč je posledica bliskovitih dejanj. Njegove kretnje niso pokroviteljske, pozivajo k pustolovščinam. Njegova hitrost in nebrzdanost sta tako siloviti, da premaga samo naravo: osvoji neosvojljive vrhove, prečka puščave, neprehodne reke« (prav tako, 84).

➤ **SOLONOV ARHETIP**

Voditelj nastopa kot zakonodajalec. Najbolj izrazit primer tega modela najdemo v spominih povezanih s spomini na velike prednike. »Uvede številne reforme in postavi temeljna pravila v družbi« (prav tako, 87).

➤ **MOJZESOV ARHETIP**

Opisuje voditelja, ki vidi v prihodnost, napoveduje obdobja, ki bodo prišla. Vidi kar je drugim skrito. Napoveduje osvoboditev naroda in prihod nacionalnega. Proces

združevanja usode posameznika z usodo naroda doseže svoj vrh v diktatorskih voditeljih 20. stoletja. V voditelju je nekaj nadzemeljskega, svetega. Vlada z besedami, s katerimi je sposoben spremeniti tok zgodovine. Voditelj je viden kot prerok.

5.1.1 UMESTITEV TURKMENBAŠIJA V GIRARDETOVO KLASIFIKACIJO

Turkmenbašija ni moč uvrstiti le v en sam model. V **Aleksandrov arhetip** bi ga uvrstili na podlagi njegovih bizarnih dejanj, v katerih »preмага« celo naravo. Namreč leta 2006 je bila zgrajena ledena palača v Aškabadu, kljub dejstvu, da se temperature tam običajno gibljejo nad 40 ° C. Drugi tak projekt, ki posega v naravo, je bila izgradnja ogromnega umetnega jezera v puščavi Karakum ter 11 kilometrov dolge umetne reke ter vodnega parka, ki se raztezata skozi puščavsko glavno mesto Aškabad (Bohr 2007, 730). Tu je razvidno, da je Turkmenbaši »premagal celo naravo« pri uresničevanju svojih ekscentričnih in bizarnih ciljev.

Turkmenbaši po našem mnenju najbolj sodi v tretji in četrti model Girardetove klasifikacije. V **Solonov arhetip** ga uvrstimo na podlagi dejstva, da je bila v državi njegova beseda enakovredna zakonu. Kljub obstoju zakonodajnih in sodnih organov se delitev oblasti nikoli ni prenesla v realno življenje. Odločitve Turkmenbašija so zasenčile odločitve teh organov (Alpaslan 2010, 35). Spomin na velike prednike je ohranjal s postavljanjem spomenikov in kipov. Spomenik neodvisnosti je obkrožen s številnimi kipi velikih vodij, mislecev in pesnikov, ki so neposredno povezani s temelji turkmenske državnosti in duha (Šir 2008, 206). V čast enemu od ustanoviteljev zgodnje turkmenske države je mesec junij preimenoval v Oguz (Abazov 2005, 33). Postavljal je temeljna pravila v državi in v Ruhnami piše tudi o tem kako naj bi se Turkmeni vedli v družbenem življenju (Alpaslan 2010, 104).

Model, ki najbolj opisuje Turkmenbašija, je vsekakor **arhetip Mojzesa**. Turkmenbaši je ob osamosvojitvi napovedal, da Turkmenistan vstopa v »zlato dobo«. Svojim državljanom je celo napovedal, da vsi, ki trikrat preberejo njegovo knjigo Ruhnamo, povečajo svoje umske sposobnosti in gredo avtomatično v nebesa (Bohr 2007, 716). Po osamosvojitvi Turkmenistana se je pojavila prisotnost umetnega nacionalizma in kulta vodje, ki sta predsednika prikazovala kot nadnaravno bitje (Norman 2008, 29–30). Sebe je Turkmenbaši uvrstil v jedro turkmenske nacionalne identitete s samopromocijo kot herojske figure. Samega sebe je predstavljal kot dar od Boga Turkmenom in celo namigoval, da je prerok (International Women`s Rights Action Watch 2006).

5.2 KULT TURKMENBAŠIJA

Turkmenbaši ali »Oče vseh Turkmenov« je naziv, ki si ga je Saparmurat Nijazov nadel v času transformacije iz komunističnega voditelja sovjetskega Turkmenistana v dosmrtnega predsednika novonastale neodvisne države. V tisku je prepovedal omembo svojega imena brez naziva Turkmenbaši. Vseprisoten je bil slogan: »Ljudje, domovina, Turkmenbaši« (BBC NEWS 2001). Svoj neizmerni patriotizem je pretopil v bizarni kult osebnosti (Dnevnik 2006). Po sebi je poimenoval številne ulice in mesta v državi, po svojih sorodnikih pa dneve v tednu in mesece v letu (Delo 2006). Ponedeljek je preimenoval v glavni dan, torek v mladi dan, sredo v dan naklonjenosti, četrtek v blaženi dan, petek ostane nespremenjen, soboto v dan duhovnosti in nedeljo v dan počitka (Rechel in McKee 2005, 11). Tudi turkmenski koledar je bil, kot rezultat odločitve Ljudskega sveta 8. avgusta 2002, spremenjen. Januar je bil preimenoval v Turkmenbaši (v čast predsedniku), februar v baidak (v čast državni zastavi), marec v nowruz (pomlad), april v Gurbansoltan (v čast predsednikovi materi), maj v Magtymguly (v čast turkmenskemu pesniku Magtymgulyu), junij v Oguz (v čast enemu od ustanoviteljev zgodnje turkmenske države), julij v Gorgut (v čast turkmenskemu epskemu junaku) (Abazov 2005, 33).

Kult je širil s pomočjo svojih vseprisotnih portretov in slik. Številne institucije, letališča, šole, muzeji, banke in tovarne so nosile ime Turkmenbaši. Podoba predsednika je bila prisotna povsod, in sicer na bankovcih, osnovnih živilih in celo na ceneni vodki. Zlati profil Turkmenbašija v zgornjem desnem kotu zaslona je bilo moč videti vsakič, ko so Turkmeni prižgali televizijo. Njegov rojstni dan so praznovali kot državni praznik.

V začetku 90-ih let je dal zgraditi predsedniško palačo (glej Sliko 5.1). Zaradi gradbene mrzlice in ljubezni do marmorja je mesto Aškabad dobilo vzdevek »belo mesto« (Delo 2013).

Slika 5.1: Predsedniška palača

Vir: Mladina (2002).

Leta 1998 je bila zgrajena takrat največja stavba v Aškabadu, in sicer 63 metrov visok Lok nevtralnosti (glej Sliko 5.2). Predstavlja prisposodbo vedenja Turkmenistana v mednarodni skupnosti, ki se nagiba k »miru in harmoniji«.

Slika 5.2: Lok nevtralnosti

Vir: INRNG (2012).

Lok nevtralnosti ali »trinožnik«, kot mu rečejo domačini, podpirajo trije drogovi, ki po besedah Turkmenbašija simbolizirajo »tri vire modernega Turkmenistana - nevtralnost, neodvisnost in enotnost naroda«. Na vrhu loka je 12 metrov visok pozlačen kip Turkmenbašija z razširjenimi rokami ob sprejemanju blagoslova z neba. Kip se obrača tako, da je vedno obrnjen proti soncu (Šir 2008, 205). Od neodvisnosti do leta 2006 naj bi bilo zapravljenih okoli 3 milijarde USD za subvencioniranje izgradnje dveh stadionov, narodnega muzeja, vrste luksuznih hotelov, centra za konjske dirke, nove knjižnice, zabavišnega parka, akvarija in živalskega vrta. Izgradnja največje mošeje v srednji Aziji naj bi stala okoli 86 milijonov USD. Med bolj ekstravagantne projekte sodi umetno jezero v puščavi Karakum. Maja 2006 je bila kljub temperaturam, ki se običajno gibljejo okoli 40°C, zgrajena ledena palača. Strošek projekta naj bi znašal okoli 21,5 milijonov USD (Bohr 2007, 24). Med prestižnimi projekti je tudi leta 2000 zgrajen Spomenik neodvisnosti, ki meri kar 118 metrov (glej Sliko 5.3). Je osrednji element največjega parka v Aškabadu, ki vključuje tudi amfiteater, fontano, nakupovalni center v obliki piramide, različne vodne strukture in doprsne kipe Turkmenbašija. Sam spomenik je bil »predstavljen« leta 2000 ob deveti obletnici neodvisnosti Turkmenistana. Spomenik vsebuje elemente simbolike. Namreč kamnita plošča meri 91 metrov in predstavlja letnico 1991, ko je Turkmenistan pridobil neodvisnost. Na njej je 27 metrov visok drog z zlatim polmesečem in petimi zvezdami. Ta številka predstavlja 27. oktober, torej točen datum osamosvojitve. Spomenik je obkrožen s številnimi kipi velikih vodij, mislecev in pesnikov, ki so neposredno povezani s temelji turkmenske državnosti in duha. Spomenik je dopolnjen s cesto, na katero gleda pozlačen kip Turkmenbašija (Šir 2008, 206).

Slika 5.3: Spomenik neodvisnosti

Vir: Russiantravelling.com (2012).

Kult Turkmenbašija je pomagala utrditi prav njegova knjiga Ruhnama, v kateri so zbrane njegove misli o turkmenski identiteti, zgodovini in usodi. Napisana je kot duhovno vodilo (BBC NEWS 2001). Potemtakem je tudi samoumevno, da je tudi Ruhnama dobila svoj spomenik, nedaleč od spomenika neodvisnosti. Park Ruhnama (glej Sliko 5.4) je bil zgrajen leta 2003.

Slika 5.4: Park Ruhnama

Vir: Panoramio.com (2013).

Vsako soboto zvečer se je knjiga odprla ob zvokih glasbe in predvajanje zgodovine Turkmencev na projekciji te ogromne skulpture se je začelo. Po besedah Turkmenbašija: »Zlata doba Turkmencev ima dva zgodovinska temelja. Eden je neodvisnost, drugi pa nevtralnost. Če primerjamo turkmenski narod s ptico ob vzletu potem eno krilo predstavlja neodvisnost, drugo krilo pa nevtralnost. Ruhnama pa predstavlja usmerjevalca leta« (Šir 2008, 206–207). Tu je Nijazov zelo nazorno prikazal pomen Ruhname, ki naj bi bila vodič skozi življenje vsakega Turkmenca. O knjigi Ruhnama bom podrobneje pisala v naslednjem poglavju.

Turkmenbašijeva mati Gurbansoltan je bila druga najbolj cenjena oseba v času vladavine Turkmenbašija. Uradna biografija jo prikaže kot izjemno osebnost, ki združuje vse karakteristike idealne turkmenske ženske. Poosebljala je neskončno prijaznost in radodarnost, čistost duše, čast ter predanost družini in brezmejno ljubezen do svojih otrok. Leta 2002 je bil celo mesec april preimenovan v Gurbansoltan. Njeno in življenje Turkmenbašijevih dveh

bratov se je končalo leta 1948 v rušilnem potresu. Turkmenbašijeva ljubezen do matere je leta 1996 vodila v izgradnjo spominskega parka imenovanega Materinska ljubezen. Leta 2001 pa je bil odprt spominski park turkmenskega heroja Atamurata Nijazova, ki je bil Turkmenbašijev oče. Tudi očeta je izgubil zelo zgodaj. Življenje naj bi izgubil med drugo svetovno vojno. Posebjal je resnično junaštvo in predanost zmagi nad nacizmom. Spomeniki v čast »Veliki materi« so bili, za razliko od spomenikov očetu, postavljeni na mestih namenjenih za rekreacijo, kot oaze miru. Spomeniki »Velikemu očetu« pa so bili postavljeni na mestih, kjer so potekale vojaške parade in druga masovna združevanja (Šir 2008, 208–212). Postavljeni so bili tudi spomeniki dvema bratoma Turkmenbašija. Oboževanje in čaščenje Turkmenbašijeve družine je bilo več kot očitno.

Zgoraj opisani in prikazani spomeniki in kipi predstavljajo arhitekturni temelj države in izgradnjo državnosti skozi arhitekturo. Režim te arhitekturne dosežke interpretira kot izraz hvaležnosti naroda Turkmenbašiju za neizmerno očetovsko skrb in ljubezen. Vsakdanje življenje Turkmenov pa ni sovpadalo z bleščečimi in grandioznimi skulpturami (Šir 2008, 207). Zunanjega obiskovalca je Aškabad spominjal bolj na Dubaj ali Las Vegas, kot pa na nekdanjo sovjetsko republiko. Marmorne in steklene stavbe, na novo tlakovane ceste in javni trgi so vodili v vladne stavbe, ki so bile grajene kot svetišča moči in so odražale kako je Turkmenbaši videl samega sebe in svojo vlogo očeta neodvisnega Turkmenistana. Arhitektura v Turkmenistanu je predstavljala fasado moči. Postala je sredstvo manipulacije. Vsi ti spomeniki so pripomogli k ohranjanju kulta osebnosti, saj so podobo Turkmenbašija in njegovo knjigo še bolj vključevali v vsakdanje življenje prebivalcev (Mills 2005, 325). Realnost še zdaleč ni bila tako bleščeča in »pozlačena« za prebivalce države. Infrastruktura, potrebna za vsakdanje življenje državljanov, je bila pomanjkljiva. Stavbe, ceste in ulice, telefonske usluge in električne ter plinske povezave so bile v slabem stanju. Zdravnikom in ostalemu zdravstvenemu osebju je bilo delo oteženo zaradi pomanjkanja osnovne opreme. Majhen delež denarja, ki se je stekal v državo od prodaje bombaža, svile, nafte in zemeljskega plina, je bil porabljen za resnične potrebe državljanov (Heron 2008, 31). Marmorne in pozlačene arhitekturne stvaritve torej niso odražale življenja prebivalcev, temveč le ekscentričnost njihovega voditelja.

Turkmenbaši je trdil, da je Turkmenistan v »zlato dobi«. Vsako jutro so državljanji v tovarnah in šolah morali peti državno himno in državo naslavljati kot »veliko stvaritev Turkmenbašija«. Obdal se je s kultom osebnosti, ki je dosegel groteskne razsežnosti. Celo sam je svoj kult primerjal s tistim, ki je obkrožal Stalina, vendar je to parafraziral tako:

»Stalin je dosegel svoj kult z represivnimi merami, medtem ko sem jaz svojo popularnost dosegel brez konfliktov« (Rechel in McKee 2005, 6).

Kult osebnosti se je vrtil najprej in največ okoli Turkmenbašija, nato okoli njegove družine ter njegovih knjig. Še posebej pa okoli knjige, ki je predstavljala duhovno vodilo, Ruhname. Kult se je izražal skozi različne medije, in sicer: javne spektakle in koncerte, nacionalno televizijo, radio in uradni tisk, slogane in portrete na javnih mestih, umetnost in arhitekturo, živila in steklenice vodke. Mesta, regije, rastline in celo asteroidi so bili poimenovani po Turkmenbašiju (Mills 2005, 103–104).

5.3 RUHNAMA

V imenu edinega Boga, vzvišenega!

Moje ljubljeno ljudstvo!

Moj dragi narod!

Ta knjiga, turkmenska Ruhnama, je

Napisana s pomočjo inspiracije, poslane v moje srce s strani

Boga, stvarnika vesolja (Nijazov v Mavrin 2009, 67).

Osrednji element kulta osebnosti je predstavljala knjiga Ruhnama, ki jo je napisal sam Turkmenbaši. Prvič je izšla leta 2001 (Rechel in McKee 2005, 7). Razdeljena je na pet poglavij: Turkmeni, pot Turkmencev, turkmenski narod, država Turkmenov in duhovnost Turkmenov (Alpaslan 2010, 93). Predstavlja utelešenje predsednikovih osebnih odseviv o turkmenski kulturi in tradiciji. Dobila je status svete knjige in postala enakovredna Koranu. Imamom je bilo ukazano, da morajo v mošejah citirati iz Ruhname, državljani pa so jo morali skrbno preučevati. Do leta 2006 je bila objavljena v več kot 20 jezikih, vključujoč jezik Zulu in tudi v Braillovi pisavi za slepe. Namen prevodov je bil izoblikovanje predstave o turkmenskem narodu v očeh tujcev. Po Turkmenbašiju Ruhnama ni le knjiga o Turkmenih, ampak je knjiga tudi za druge narode, da bi bolje spoznali Turkmenov ter bi s pomočjo knjige delil srečo in ponos turkmenskega naroda pri ustvarjanju »zlate dobe«. Bila je tudi ključni element osnovnošolskega in srednješolskega učnega načrta. Zaposleni v javnem sektorju so morali izpit iz znanja Ruhname opravljati redno, da bi obdržali službo (Bohr 2007, 716). Prva

izdaja Ruhname se osredotoča na častno zgodovino turkmenskega naroda in edinstvenost turkmenske kulture. Leta 2004 izide druga izdaja knjige, v kateri najdemo vodnik etičnega vedenja za Turkmence. Napisana je bila izključno zato, da bi okrepila duhovne vrednote državljanov. V knjigi Turkmenbaši piše o etiki, če ne že religiji. Bralci jo lahko začnejo brati s »čistim« srcem in telesom na mizi ali na nekakšni verski preprogi. Drugo izdajo sestavlja 22 poglavij. V večini piše o družinskem življenju in o tem kako naj bi se Turkmeni vedli v družbenem življenju. Patriotizem je druga velika tema knjige. V ostalih poglavjih pa Turkmenbaši piše o abstraktnih temah kot so »pomen življenja« in o moralnih vrednotah, ki bi jih morali posedovati Turkmeni (Alpaslan 2010, 104).

Vsi televizijski programi in radijske postaje so redno predvajale odseke iz Ruhname. Citate iz knjige pa ni bilo moč videti le v medijih, temveč tudi na oglasnih panojih in na zidovih stavb. Eden izmed najbolj močnih načinov širjenja vpliva Ruhname je bila izgradnja Ruhnama parka v Aškabadu, v katerem je velikanska skulptura knjige, ki se je odprla ob določenih urah in javnost je preko zvočnikov poslušala izbrane odseke iz knjige (Alpaslan 2010, 104). V Ruhnamu Nijazov poudarja, da je ključ nadaljevanja zlate dobe enotnost med Turkmeni, z izogibanjem plemenskim delitvam, ki so v preteklosti dovoljevale dominacijo zunanjih sil. V Ruhnamu hvali družinske vrednote, pošteno delo in patriotizem. Izpostavlja izume in dosežke Turkmenov (Brummell 2005, 13).

Ruhnama je služila kot glavno orodje za stvaritev državne psevdo-ideologije in kot opora razkošnemu kultu osebnosti (Bohr 2007, 709).

6 TOTALITARNI REŽIM

Totalitarna družba je tista, v kateri ima politična stranka ali diktator popoln nadzor. Diktator nadzoruje vse vidike življenja svojih državljanov. Ima nadzor nad gospodarstvom, vojsko in celo nad vsemi aktivnostmi posameznih državljanov. Za nadzor politični sistem uporablja propagando, tajne službe in taktike terorja. Tudi, če obstajajo veje oblasti, so le-te podrejene voditelju. Državljeni malo ali pa nič ne sodelujejo v vladnih zadevah razen, če so člani vladajoče stranke in delajo za diktatorja. Državljske in osebne pravice ne obstajajo. Totalitarni režimi prepovedujejo svobodo govora, tiska, združevanja in versko svobodo. Državljeni ne smejo nasprotovati vladi ali ustanovljati opozicijskih strank (Cernak 2011, 144–147).

Za totalitarne režime je značilna policijska država, ki ne spoštuje svobode. Druga značilnost je koncentrirana država, ki je nasprotje demokratične države. Ne obstaja delitev oblasti, ni subsidiarnosti in večstrankarskega sistema. Tretja značilnost je vsemogočna monopolistična stranka, ki nadzira celotno družbo. Četrta značilnost je totalitarni nadzor družbenega življenja. Voditelj predstavlja vrh elite in vodi celotno hierarhijo. Zadnja značilnost po Sruku je državni terorizem. Tisti, ki se ne poenotijo z vladajočo ideologijo, predstavljajo grožnjo celotnemu sistemu (Sruk 1995, 342). Vse zgoraj navedene značilnosti je možno takoj prepoznati v vladavini Turkmenbašija. Prisotna je bila le ena stranka, Turkmenbaši pa je imel absolutno oblast. Mediji so bili močno nadzorovani in tajna policija je skrbela za utišanje in celo izginotje morebitnih nasprotnikov režima.

Glavna značilnost totalitarizma je absoluten nadzor nad družbo v skladu z vladajočo ideologijo, ki je vseobsegajoča. V ta namen je bila napisana knjiga Ruhnama. Bila je vodič skozi življenje vsakega Turkmenca. Postala je glavni del učnega načrta v šolah in tudi del vsakdanjega življenja. Ključni element totalitarne vladavine je teror. Posameznik je označen kot sovražnik, ker stoji na poti logiki, ki sledi ideološkimi izhodiščem. Temeljni cilj totalitarizma je zatreti individualnost, kreativnost in samoiniciativnost. Totalitarizem zahteva posameznika brez prepričanja, saj le tak predstavlja brezpogojno poslušno orodje oblasti (Tomšič 2004, 156–158).

6.1 ELEMENTI TOTALITARIZMA PO MESSNERJU

- Pravice državne avtoritete so neomejene, individualni cilji pa se morajo poistovetiti z državnimi.
- V totalitarni državi ne obstaja razlika med državo in družbo, saj imajo posamezniki in nižji sloji samo tiste pravice, ki jim jih dodeli avtoriteta. Ne obstaja »svobodna« družba.
- Ko je v totalitarni državi govora o temeljnih pravicah, se le-te nanašajo na tiste pravice, ki jih država odobrava.
- Totalitarna država je enopartijska država in sama država je sredstvo, ki partiji omogoči, da zaseda najpomembnejša mesta v državnem mehanizmu.
- Vodja politične partije določa oblikovanje politične volje, ki se na ljudstvo prenese s pomočjo propagande.
- Zastopstvo ljudstva ima nalogo sprejemati voljo oblasti in s tem postane instrument propagande.
- Totalitarna država je policijska država, saj moč prisile deluje neomejeno pri uresničevanju vladarjeve volje. Proti opoziciji se izvajajo skrajni ukrepi (koncentracijska taborišča, deportacije, prisilno delo...).
- V totalitarni državi se ne izvaja nadzor nad oblastjo.
- Ne obstaja svobodno izražanje misli. Mediji so nadzorovani in njihovo delovanje narekuje oblast.
- Svoboda združevanja in verska svoboda ne obstajata.
- Totalitarna država vidi svoje državljane kot svojo lastnino in jim celo preprečuje zapustitev državnega teritorija.

Messner kot element totalitarizma ne izpostavi uradne ideologije, monopola vodilne stranke nad orožjem in obrambo ter centralno vodenega gospodarstva (Macan 1995,41–42).

6.2 TOTALITARNI REŽIM TURKMENISTANA

Turkmenistan, moja ljubljena domovina.

Za najmanjše zlo proti tebi, naj mi ohromi roka, za

najmanjšo laž, naj se mi posuši jezik.

V trenutku izdaje moje domovine, mojega

predsednika in nedotakljive zastave, naj pri priči

izdihnem (Lynn Edgar 2004, 1).

Turkmenistan, ki je bil verjetno najslabše tehnološko razvita država in najmanj razvita v smislu infrastrukture in avtonomne oblasti, se je soočil s skoraj nemogočo nalogo, ustvariti demokracijo, gospodarstvo in družbeno moralo iz kaosa. Zato ni presenetljivo, da se je v boju za oblast rodil totalitarni politični sistem. Po osamosvojitvi se je Turkmenistan soočal z veliko gospodarsko krizo. Pomanjkanje hrane, velika inflacija in nenadna potreba po privatizaciji industrije ter problem kako najti kupce ogromnih in dragih zalog zemeljskega plina, se odražajo v kaosu za novo demokratično oblast. Turkmenistan naj bi bil med vsemi srednjeazijskimi državami najslabše pripravljen za soočanje s problemi pridobitve neodvisnosti. Konec sovjetskega komunističnega obdobja je pustil ideološko in psihološko praznino. Pojavila se je prisotnost umetnega nacionalizma in bizarnega kulta vodje, ki sta predsednika prikazovala kot nadnaravno bitje (Norman 2008, 29–30). Z železno absolutistično roko je Turkmenbašiju v domačem okolju in s politiko nevtralnosti v mednarodni areni uspelo v nemirni soseščini Turkmenistana zagotoviti stabilnost (Dnevnik 2006). Turkmenbaši je samega sebe uvrščal v jedro turkmenske nacionalne identitete s samopromocijo herojske figure. Samega sebe je predstavljal kot dar od Boga Turkmenom in celo namigoval, da je prerok (International Women's Rights Action Watch 2006). Taktika, ki se jo je posluževala oblast za ohranitev te ideologije, spominja na stalinizem in represijo iz sovjetskega obdobja (Norman 2008, 29–30). Turkmenistan je bila policijska država, v kateri so bile vse aktivnosti državljanov skrbno nadzorovane s strani varnostnih služb in predsednikove milice. Turkmenbaši je izvajal redne čistke v višjih in srednjih krogih vlade, da bi zrušil baze moči političnih elit, saj so bili to njegovi potencialni politični tekmeci.

Čeprav je turkmenska ustava določala delitev oblasti na tri veje, je dejansko moč imela le izvršna oblast. Neodvisno sodstvo, ki bi zagotavljalo delitev oblasti ali priznavalo prevlado mednarodnega prava nad domačim ter preverjalo ustavnost zakonov, ni obstajalo (International Women's Rights Action Watch 2006). Obstajala pa je četrta veja oblasti, Ljudski svet, ki je bil vrhovno predstavniško telo v državi (Bohr 2007, 709). Njegova prva zadolžitev je bila ustanovitev inštituta za preučevanje Turkmenbašijeve Ruhname, psevdoduhovnega vodnika, ki je zajel vse vidike življenja Turkmenov in nadomestil vse učbenike v šolah in univerzah (International Women's Rights Action Watch 2006). Edina zakonsko registrirana stranka v državi je bila Demokratična stranka Turkmenistana, ki je določila

Turkmenbašija za svojega dosmrtnega predsednika le štiri dni pred njegovo smrtjo. Uradno neodvisen sodni sistem je služil kot instrument za izvajanje represije. Obsodbe so sledile največkrat z mučenjem in izsiljenim priznanjem. Državljeni Turkmenistana, ki so želeli začasno ali trajno zapustiti državo, so morali pridobiti uradno dovoljenje lokalne policijske postaje za zapustitev države (Bohr 2007, 709–712). Marca 2003 so turkmenske oblasti, po vzoru politike iz Sovjetske zveze, ponovno uvedle vize za izstop iz države. Vize so bile 8. januarja 2004 ukinjene pod pritiski Washingtona, ki je grozil da bo uvedel restrikcije na trgu za države, ki kršijo pravice gibanja državljanov. Enkrat so jih že ukinili januarja 2002. Kljub temu je država obdržala »črne liste« ljudi, ki niso imeli dovoljenja zapustiti državo, v praksi se je torej omejevanje gibanja obdržalo (Rechel in McKee 2005, 8). Etnične manjšine, zlasti uzbekistanska, so bile prikrajšane za visoko izobrazbo in službe v javnem sektorju (Bohr 2007, 712). Pripadniki etničnih manjšin so pogosto dobili odpoved zaradi pomanjkljivega znanja turkmenščine. Zaradi omejenih možnosti za pridobitev višje izobrazbe in zaposlitve ter vseprisotne diskriminacije so manjšine iskale priložnost za emigriranje (International Women`s Rights Action Watch 2006). V resoluciji leta 2003 je Evropski parlament zapisal, da se etnične manjšine v Turkmenistanu soočajo z visoko stopnjo diskriminacije. Turkmenbašijev politični sistem je izvajal agresivno politiko izpostavljanja etnične homogenosti. Pripadniki manjšin so bili obravnavani kot drugorazredni državljani, vsi manjšinski etnični in kulturni centri pa so bili zaprti. Službe znotraj finančnih in vojaških organizacij, znotraj pravosodnega sistema, policije ter varnostne službe za njih niso bile dostopne. Univerzam je bilo naročeno zavračanje bodočih študentov, ki nimajo turkmenskega priimka. Veliko število etničnih Rusov je zgubilo službe znotraj vlade, vključujoč učitelje ter zdravnike. Vlada je zaprla večino še preostalih rusko govorečih šol in zmanjšala število ruskih predmetov (Rechel in McKee 2005, 10).

Vse medije v Turkmenistanu je nadzorovala država. Kabelska televizija je bila prepovedana v celotni državi. Edini ponudnik interneta v državi, turkmenski Telecom, je strogo nadzoroval dostop do interneta, ki ga je imelo manj kot en odstotek Turkmenov. Marca 2006 je edini tuji dopisnik v Aškabadu, ruski novinar, izgubil akreditacijo zaradi poročanja o kontroverzni pokojninski reformi. Maja 2006 so oblasti lokalnim novinarjem prepovedale vse stike s tujci. Lokalni novinarji so bili pogosto žrtve aretacij in nasilja (Bohr 2007, 711). Turkmenbaši je bil ustanovitelj desetih državnih registriranih časopisov in petih registriranih dnevnikov in osebno je določil vse urednike, ki so mu bili odgovorni. Obstajala je le ena informacijska agencija, ki je zagotavljala informacije turkmenskimi medijem. Trije državni televizijski

programi in dve državni radijski postaji so služili kot glasnik vladne propagande. Četrty večjezični televizijski program TV-4 Turkmenistan, ki je bil predvajan v turkmenščini in še šestih tujih jezikih (angleški, kitajski, ruski, francoski, arabski in perzijski jezik), je bil ustvarjen leta 2004 ter služil kot propagandni instrument promocije za izboljšanje turkmenskega mednarodnega »imidža«. Tujim novinarjem je bil redko dovoljen vstop v državo. Tisti, ki pa so dovoljenje dobili, so bili pod strogim nadzorom Državne službe za registracijo tujcev. Leta 2005 je bil aretiran ruski dopisnik agencije ITAR-TASS, obtožen je bil vohunstva in dobil 15 let zapora ter nato deportacijo v Rusijo. Kabelska televizija, ki je omogočala dostop do ruskih televizijskih programov, je bila v juliju 2002 prepovedana po tem, ko je ruska televizija predvajala prispevek o revščini v Turkmenistanu. Satelitski krožniki so bili še dovoljeni v glavnem mestu, vendar so bili predragi za veliko večino prebivalstva. Leta 2005 je vlada naredila še korak naprej k omejevanju svobode informacij in komunikacije z zunanjim svetom, ko je prepovedala uvoz in kroženje vseh tujih tiskanih medijev, vključno s tiskom sosednjih držav. Blokiran dostop do naraščajočih internetnih strani, ki so bile kritične do državne politike, in visoke kazni so močno omejile uporabo interneta manjših podjetij in mednarodnih organizacij (Bohr 2007, 721–723). Pod Turkmenbašijevim vodstvom je vlada cenzurirala tuje medije in rutinsko nadzorovala telefonske pogovore, elektronsko pošto in internetne komunikacije (International Women's Rights Action Watch 2006). Turkmenistan se je leta 2004 uvrstil med štiri največje kršitelje svobode tiska, skupaj s Severno Korejo, Kubo in Burmo (Rechel in McKee 2005, 7).

Turkmenbaši je bil znan po zatiranju opozicije in kršenju človekovih pravic. Ni sprejemal kritik in ni toleriral nobenega nasprotovanja. Zakoni so dobivali vedno bolj osebno noto. Državo je počasi spreminjal v eno najbolj zatirajočih na svetu (RTVSLO 2006). Po domnevnem atentatu na predsednika Turkmenbašija leta 2002, se je obseg kršenja človekovih pravic še povečal. Kmalu po incidentu so oblasti pripravile okoli 700 ljudi, med katerimi so bili mnogi pripadniki etničnih manjšin, ženske, otroci in starejši ljudje. Tiste, ki so jim sodili, so označili za izdajalce ljudstva in vsi so bili spoznani za krive. Mnogi so bili podvrženi krutemu, nehumanemu mučenju, pogosta so bila tudi neprostovoljna zaprtja v psihiatrične ustanove. Tisti, ki so imeli srečo, so bili poslani na sever na rehabilitacijo s pomočjo dela (International Women's Rights Action Watch 2006). Družinski člani in prijatelji obtoženih za poskus atentata so se soočali z zastraševanji, grožnjami, deložacijo ter mučenji. Nekatere izmed pridržanih naj bi mučili s predvajanjem posnetkov, na katerih so pretepali njihove družinske člane po aretaciji. Februarja 2003 je bil sprejet zakon »Izdajalci domovine«, ki je

vsakršno opozicijo označeval za izdajalca. Zakon je dovoljeval dosmrtno zaprtje vsakogar, ki je poskusil sejati dvom o notranji in zunanji politiki Turkmenbašija (Rechel in McKee 2005, 6–12).

Nevladne organizacije, ki so podpirale demokracijo in spoštovanje človekovih pravic, niso smele javno delovati v Turkmenistanu. Situacija se je še poslabšala oktobra 2003, s sprejetjem Zakona o javnih združevanjih. Le-ta je vladi omogočil popoln nadzor nad aktivnostmi in lastnino nevladnih organizacij in izločal tiste, ki niso bile registrirane (Rechel in McKee 2005, 8).

Razpustil je državno opero in balet, ki sta sicer pripravljala zelo dobre predstave. Razpustil ju je, ker menda nista bila v skladu s tradicionalno turkmensko kulturo, verjetno pa zato, ker nista pripravila nobene pomembnejše predstave o njem. Turkmenbaši je svoje odločitve navadno obrazložil s tem, da želi turkmensko kulturo in navade obvarovati pred zunanjimi vplivi. Pozornost je vzbudil tudi z odločitvijo, po kateri je moral vsak tujec, ki se je želel poročiti s Turkmenko, odšteti 50.000 dolarjev. Dejal je, da je hotel s tem ustaviti odhajanje Turkmenk na tuje, še zlasti v bogate arabske države, za povrh pa zbrati še denar za vzgojo otrok iz takšnih zakonov, če bi propadli (Dnevnik 2002).

Turkmenbaši je v času svoje vladavine sprejel še nekaj bizarnih odlokov:

- Mladim moškim je prepovedal nositi dolge lase in brado (BBC 2004).
- Prepovedal je poslušanje radia v avtu (BBC 2004).
- Opera in balet sta bila prav tako prepovedana (BBC 2004).
- Leta 2005 je odredil, da Hipokratovo zaprisego zdravnikov nadomesti zaprisega predsedniku (Radio Free Europe 2013).
- Zaprl je vse bolnišnice izven glavnega mesta (BBC 2004).
- Na javnih mestih je prepovedal predvajanje posnete glasbe (RTVSLO 2005).
- Prepovedal je predvajanje glasbe na prireditvah, porokah ter televiziji (RTVSLO 2005).
- Odpustil je glavnega meteorologa, ker je napačno napovedal vreme (Brummell 2005, 12).
- Televizijskim snemalcem je ukazal, da spremenijo kot snemanja turkmenskih pevk, saj naj bi bile videti predebele (Brummell 2005, 12).

Posledice represivnega političnega sistema je bilo moč čutiti tudi v izobraževalnem sistemu, ki je močno nazadoval. Leta 2002 se je osnovno šolstvo skrajšalo z 10 na 9 let, število študentov pa je drastično padlo.

Gospodarstvo je temeljilo na proizvodnji surovin, predvsem nafte, zemeljskega plina in bombaža. Turkmenistan je imel eno največjih zalog zemeljskega plina in ogromne zaloge nafte. Uvrščal se je tudi med 10 največjih proizvajalcev bombaža na svetu. Z neodvisnostjo je Turkmenistan prevzel tudi nadzor nad surovinami in s tem postal potencialno bogata država. Vendar je bila država močno odvisna od ruskih plinovodov. V aprilu 2003 sta Ruska federacija in Turkmenistan sklenila dogovor o izvozu zemeljskega plina in varnostnih vprašanjih, s čimer je Rusija postala največji kupec energetskih virov od leta 2006 naprej. Vendar diktatorstvo pomeni, da gospodarski potencial ne služi dobrobiti državljanov. Predsedniški nadzor nad finančnim sistemom je ustvaril gospodarsko strukturo, ki je bila bolj kot normalni državi, podobna mafijski organizaciji. Predsednik Turkmenbaši je porabil milijarde za ekstravagantne projekte (Rechel in McKee 2005, 6–17).

Uporaba drog v Turkmenistanu se je povečala zaradi gospodarskih težav, korupcije, trgovanja z opijem in heroinom ter porasta prostitucije in kriminala. Po osamosvojitvi se je uporaba heroina močno razširila, saj je bil v Aškabadu zelo poceni in lahko dostopen. Bil je tudi v zelo čisti obliki, kar je pripeljalo do pogostih predoziranja. Vlada se je zelo malo ukvarjala s problemom uporabe drog, nekateri opazovalci celo menijo, da je bila oblast vpletena v trgovanje z drogami. Po nekaterih navedbah naj bi Turkmenbaši trdil, da v državi nimajo težav z uporabo drog. Glavni razlog za porast uporabe drog je bila povečana dostopnost. Turkmenistan meji na slabo nadzorovano mejo z Afganistanom, ki je največji proizvajalec opija na svetu, pa tudi na Iran, ki predstavlja glavne poti ilegalnih drog iz Afganistana. Vsaj 25-30 % narkotikov, proizvedenih v Afganistanu, gre preko srednje Azije na svoji poti do ruskih in evropskih trgov. Obstajajo resna namigovanja, da je bil Turkmenbašijev politični sistem močno vpleten v trgovanje z drogami. Mnogi verjamejo, da je trgovanje z narkotiki postalo velik vir dohodka v Nijazovi eri. Tudi odnos Turkmenistana s talibanskim režimom pred 11. septembrom 2001 naj bi temeljil na dobičkonosnem trgovanju z narkotiki. Turkmenbaši naj bi celo izjavil, da ljudje ne bi smeli biti preganjani za posedovanje opija za osebno rabo. Ko je leta 1997 Turkmenbaši prestal operacijo srca je prenehal kaditi in od vseh ministrov zahteval, da tudi oni prenehajo s kajenjem. Prav tako je prepovedal kajenje na javnih mestih, leta 2002 pa je izdal dokončni odlok, ki je prepovedoval kajenje na ministrstvih, podjetjih, institucijah in organizacijah, vojaških enotah, izobraževalnih

ustanovah, gledališčih, kinodvoranah, javnih prevozih in ostalih javnih mestih. Kazen za kajenje na javnem mestu je znašala minimalno mesečno plačo (Rechel in McKee 2005, 38–40).

Kljub represivnim ukrepom in omejitvam osebnih svoboščin je bil Turkmenistan politično najbolj stabilna država med novonastalimi srednjeazijskimi državami. Turkmenbaši je poudarjal nujnost močne nacionalne identitete, da bi se ohranila stabilnost in ohranjanje kulturne identitete s preprečevanjem zunanjih vplivov ter mednarodno krepitev Turkmenistana (Norman 2008, 28).

7 ZAKLJUČEK IN VERIFIKACIJA HIPOTEZ

»Turkmenbaši je vladal državi 21 let. Ustvaril je kult osebnosti, katerega bi mu gotovo zavidala celo Stalin in Kim II Sung«. Naziv Turkmenbaši si je nadel po zgledu Mustafe Kemala Atatürka, pomeni pa »Oče vseh Turkmenov«. (Khalid v Mavrin 2009, 67).

Turkmenistan je imel zelo represiven in zaprt politični sistem. Bil je enostrankarska država in opozicija ni bila dovoljena. Demokratična stranka Turkmenistana, »reinkarnacija« nekdanje Komunistične partije, je bila edina dovoljena stranka v državi (Rechel in McKee 2005, 5). Registrirani sta bili le dve verski skupini, in sicer ruska ortodoksna cerkev in sunitski muslimani. Vse ostale religije so bile nelegalne. Vendar sta bili tudi ruska ortodoksna cerkev in sunitski muslimani pod zelo strogim nadzorom (Rechel in McKee 2005, 9).

Po kriterijih, ki smo jih po Messnerju navedli v prejšnjem poglavju, Turkmenistan oziroma Turkmenbašija najdemo v vseh navedenih točkah in s tem *potrjujemo prvo hipotezo: Turkmenbaši je bil totalitarni vladar. »Za voditelje srednje Azije je značilno avtoritarno vodenje, ki ga je najbolje predstavljalo vodenje Turkmenbašija«* (Šeme 2009, 110).

Turkmenbašijev kult osebnosti je dosegel novo raven, ko je februarja 2001 izšla njegova knjiga Ruhnama. Predsednik ni bil več le politični vodja, temveč tudi duhovni vodja naroda. Turkmenbašija so mnogi videli celo kot preroka (Norman 2008, 30–31). Ruhnama je bila ključni element samega kulta osebnosti. Vključena je bila v vsakdanje življenje Turkmenov in tako se je kult še bolj krepil. Ruhnama ne opisuje le zgodovine Turkmenov, ampak predstavi tudi moderen koncept kot je demokracija, vendar na način, ki je služil v prid Turkmenbašijevemu političnemu sistemu. Demokracija in narod sta v Ruhnami predstavljena kot del tradicionalne turkmenske kulture. Z opisom pomena in karakteristik obeh konceptov pa Turkmenbaši kljub temu legitimizira in utrdi avtoritarno strukturo države (Alpaslan 2010, 102). Ruhnama je služila kot glavno orodje za stvaritev državne pseudo-ideologije in kot opora razkošnemu kultu osebnosti Turkmenbašija (Bohr 2007, 709). Iz tega sledi, da lahko tudi drugo hipotezo, po kateri *knjiga Ruhnama služi za legitimizacijo političnega sistema in predstavlja glavni element kulta osebnosti, potrdimo.*

Mediji so 21. decembra 2006 poročali o Turkmenbašijevi smrti zaradi odpovedi srca. Njegov kult osebnosti in vladavina diktatorstva sta od neodvisnosti leta 1991 močno zajemali vse vidike življenja. Oblast je prevzel zdravstveni minister Gurbanguly Berdimukhammedov.

Khalk Maslahaty (Svet ljudstva) je 26. decembra sklical izredno sejo in določil 11. februar 2007 za dan predsedniških volitev. Svet je spremenil tudi ustavo in s tem omogočil Berdymukhammedovem, da kandidira poleg še petih kandidatov, ki so bili Turkmenbašijevu najbližje spremstvo. Vidni člani opozicije v izgnanstvu so takoj po smrti naznanili povratek v Turkmenistan, z namenom promocije demokratizacije in kandidature na volitvah, vendar so jih varnostne službe opozorile, da bi bili ob poskusu vstopa v državo takoj priprti. Tak odziv in Berdymukhammedova zaobljuba nadaljevanja politike svojega prednika je zatrla upanje opozicije in tujine za hitro liberalizacijo turkmenskega političnega in gospodarskega življenja (Brown 2006). Nenadna smrt avtoritarnega dosmrtnega predsednika Turkmenistana je ogrozila stabilnost države, ki je bila pomemben energetskega dobavitelj za Evropo. Prav zaradi bogatosti Turkmenistana z naravnimi viri, predvsem z zemeljskim plinom, je Turkmenbaši lahko ostal na oblasti 21 let in izvajal bizarno politiko. Države, ki imajo presežek naravnih virov lahko dosežajo večji gospodarski vpliv (Russett in Starr v Leskovič Vendramin 2004, 19). Čeprav je Turkmenbašijev politični sistem močno kršil človekove pravice, je v mednarodni skupnosti obstajala želja po ohranitvi statusa quo. Turkmenbaši je bil deležen spoštljivega odnosa tujih držav zaradi energetskega bogastva in strateškega položaja (Bernd in McKee 2005, 49). Gospodarsko priložnost sta v Turkmenistanu videli dve svetovni velesili, ZDA in Rusija. Medtem ko ZDA promovirajo človekove pravice in demokracijo, na drugi strani gojijo kooperativne odnose s totalitarnimi režimi, da bi dosegli vojaške in gospodarske cilje. Čeprav so med vsemi državami prav ZDA najbolj podpirale razvoj pluralizma, svobodne medije in človekove pravice v srednji Aziji mnogi menijo, da ti cilji niso bili prioritetni, temveč so bili v ospredju ekonomski in strateški interesi. Nekaj izmed ameriških petstotih največjih podjetij je vzdrževalo poslovne odnose s Turkmenistanom. Med njimi so bili General Electric, Sikorsky, John Deere in Caterpillar (Bernd in McKee 2005, 51). Torej se je izkazalo, da je država, ki je goreča zagovornica varstva človekovih pravic in demokracije, poslovala z diktatorskim režimom. Gospodarski interesi so prednjačili na seznamu prioritete ZDA.

Turkmenski glavni gospodarski partnerji so bili Rusija, Ukrajina in Belorusija. Zemeljski plin so dobili od Turkmenistana po nižji ceni ali pa so poslovali preko blagovne menjave. Turkmenistan je bil močno odvisen od Rusije, saj le-ta nadzorovala vse izvozne poti na severu. Tudi pot turkmenskega zemeljskega plina do Ukrajine vodi preko ruskih plinovodov. Hkrati pa je turkmenski plin ključnega pomena za Rusijo, saj neposredno oskrbuje celotne regije kot so južni Ural in Sverdlovsk (ICG 2003). Leta 2004 visoka ruska delegacija ni

zaznala nikakršnih kršitev človekovih pravic v Turkmenistanu in Turkmenbašijeve dosežke je označila za »fantastične« ter izpostavila Ruhnamo kot resno filozofsko delo. Najverjetneje so na take vtise vplivale nizke cene zalog nafte in zemeljskega plina (Bernd in McKee 2005, 51).

Za države, ki so bogate z naravnimi viri je značilno dolgo obdobje vladavine enega vladarja. Prihaja do tako imenovanega »prekletstva z resursi bogatih dežel«. Te so velikokrat bolj revne kot tiste, ki imajo bistveno manj resursov. Oklestijo jih namreč skorumpirani in represivni režimi, kamor je spadal tudi Turkmenbašijev Turkmenistan. Tudi arabske države se uvrščajo med države s »prekletstvom z resursi«, vendar bi na tej točki izpostavili, da so se le-te najboljše spopadle s tem problemom (Finance 2003). V mnogih državah z bogatimi resursi gre namreč za bogatenje države in siromašenje prebivalstva. V Združenih arabskih emiratih, ki imajo ogromna nahajališča nafte, pa je poskrbljeno tudi za prebivalce, da ne živijo v revščini. Tu se predvsem sklicujemo na dva emirata, in sicer Dubai in Abu Dhabi, ki sta tudi eksplicitno obravnavana v uporabljenem viru. Na splošno imajo ti emirati enega najvišjih življenjskih standardov na svetu (RTVSLO 2013). So pa seveda tudi v arabskem svetu prisotne grobe kršitve človekovih pravic. Zahod predvsem izpostavlja kršenje pravic žensk, saj se islamska zakonodaja ne ujema s percepcijo zakonodaje Zahoda.

Po Turkmenbašijevi smrti ni bilo jasno določenega potencialnega naslednika, zaradi oslABLjenosti civilne družbe ter drugih političnih institucij pa bi lahko njegova smrt pustila posledice v celotni centralni Aziji. Menjave vodij bi lahko povzročile poskuse zunanjih sil, da bi izkoristile nestabilnost in vnel bi se boj za vpliv (The Guardian 2007).

»Dediščina Turkmenbašijevega zaprtega gospodarstva so bile povsem uničene javne finance, saj je precejšen del dobička od prodaje zemeljskega plina in surove nafte preusmerjal na svoje zasebne račune. Skoraj nič sredstev ni namenil posodabljanju energetskega sektorja in raziskavam neodkritih nahajališč zemeljskega plina in nafte« (Mancevič v Šeme 2009, 22).

8 LITERATURA

1. Abazov, Rafis. 2005. *Historical Dictionary of Turkmenistan*. Maryland: Scarecrow Press, Inc. Dostopno prek: GoogleBooks.
2. Alpaslan, Canan. 2010. *State, society and culture in Turkmenistan: the policies of propaganda under the rule of Turkmenbashi*. Magistrsko delo. Ankara: Middle East Technical University.
3. Bohr, Annette. 2007. Turkmenistan. V *Nations in Transit 2007: From Central Europe to Eurasia*, ur. Jeanette Goehring, 707–729. New York: Freedom House Inc. Dostopno prek: GoogleBooks.
4. Brown, Bess. 2006. *Gurbanguly Berdymukhammedov*. Dostopno prek: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/1271805/Gurbanguly-Berdymukhammedov> (8. januar 2014).
5. --- 2009. *Saparmurad Niyazov*. Dostopno prek: <http://www.britannica.com/%20EBchecked/topic/416534/Saparmurad-Niyazov> (8. januar 2014).
6. Brummel, Paul. 2005. *Turkmenistan*. Connecticut: The Globe Pequot Press Inc. Dostopno prek: GoogleBooks.
7. Central Intelligence Agency. 2014. *Central Asia: Turkmenistan*. Dostopno prek: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/tx.html> (11. januar 2014).
8. Cernak, Linda. 2011. *Exploring world governments: Totalitarianism*. Minnesota: ABDO Publishing Company. Dostopno prek: GoogleBooks.
9. Crime and Society. 2013. *World: Asia: Turkmenistan*. Dostopno prek: http://www-rohan.sdsu.edu/faculty/rwinslow/asia_pacific/turkmenistan.html (2. marec 2014).
10. *Delo*. 2006. Umrl dolgoletni turkmenistanski predsednik, 21. december. Dostopno prek: <http://www.delo.si/clanek/o179332> (17. marec 2014).
11. Freeman, Marsha in Natalie Hoover. 2006. *Turkmenistan*. Dostopno prek: <http://www1.umn.edu/humanrts/iwraw/publications/countries/turkmenistan.htm> (23. april 2014).
12. Frelj, Polona. 2013. Turkmenija: cvetoča puščava in mesto belega marmorja. *Delo*, 4. marec. Dostopno prek: <http://www.delo.si/novice/svet/turkmenija-cvetoca-puscava-in-mesto-belega-marmorja.html> (4. april 2014).

13. Gaube, Aleš. 2006. Turkmenbaši zapustil vakuum oblasti. *Dnevnik*, 22. december. Dostopno prek: <http://www.dnevnik.si/svet/219292> (17. marec 2014).
14. Girardet, Raoul. 2000. *Politički mitovi i mitologije*. Beograd: Biblioteka XX vek.
15. Helsinki Watch. 1993. *Human Rights in Turkmenistan*. Vienna: Human Rights Watch. Dostopno prek: GoogleBooks.
16. Heron, Joan. 2008. *Chai Budesh? Anyone for tea?: A Peace Corps Memoir of Turkmenistan*. Baltimore: PublishAmerica. Dostopno prek: GoogleBooks.
17. Human Rights Watch. 2005. *World report*. New York: Human Rights Watch. Dostopno prek: GoogleBooks.
18. INRNG. 2012. *Oiling the wheels in Turkmenistan*. Dostopno prek: <http://inrng.com/2012/04/turkmenistan-uci-governance/> (2. april 2014).
19. International Crisis Group. 2003. *Cracks in the Marble: Turkmenistan's Failing Dictatorship*. Dostopno prek: <http://www.crisisgroup.org/en/regions/asia/central-asia/turkmenistan/044-cracks-in-the-marble-turkmenistans-failing-dictatorship.aspx> (4. maj 2014).
20. Jerič P., Anja. 2013. *Dubaj- kjer država preživlja svoje prebivalce in jim omogoča lagodno življenje*. Dostopno prek: <http://www.rtvsllo.si/svet/dubaj-kjer-drzava-prezivlja-svoje-prebivalce-in-jim-omogoca-lagodno-zivljenje/310997> (3. maj 2014).
21. Mavrin, Jan. 2005. *Nacionalne identitete na postsovjetskem prostoru: primer držav Srednje Azije*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
22. Knowlton, MaryLee. 2006. *Cultures of the World: Turkmenistan*. New York: Times Publishing Limited. Dostopno prek: GoogleBooks.
23. Larrabee, F. Stephen. 2007. The dictator's legacy. *The Guardian*, 13. januar. Dostopno prek: <http://www.theguardian.com/commentisfree/2007/jan/13/centralasiasotherturkmenbas?INTCMP=ILCNETTXT3487%C5%BE> (23. avgust 2013).
24. Lynn E., Adrienne. 2004. *Tribal nation: The making of soviet Turkmenistan*. New Jersey: Princeton University Press. Dostopno prek: GoogleBooks.
25. Macan, Ivan. 1995. *Filozofska analiza totalitarizma*. Dostopno prek: https://www.google.si/?gws_rd=cr&ei=map7U7qVNMmaqAaCtILABQ#q=macan+ivan+filozofska+analiza+totalitarizma (3. junij 2013).
26. Šeme, Maruša. 2009. *Razširjenost organiziranega kriminala in njegova povezanost z radikalnim islamom v srednji Aziji*. Magistrsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

27. Mills, Courtney. 2005. *Turkmenbashy: The Propagation of personal Rule in Contemporary Turkmenistan*. Doktorska disertacija. Scotland: University of st. Andrews.
28. Mullholland, Rory. 2001. *The cult of the Turkmen leader*. Dostopno prek: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/asia-pacific/1634100.stm> (24. junij 2013).
29. Norman, Alex. 2008. Of Golden Statues and Spiritual Guidebooks: A Report on Freedom of Religion and the Cult of the President in Turkmenistan. *Sydney Studies in Religion*, 24. junij. Dostopno prek: http://scholar.google.com.au/citations?view_op=view_citation&hl=en&user%20=FN3ytOYAAAAJ&cstart=20&citation_for_view=FN3ytOYAAAAJ:Tyk-4Ss8FVUC (12. maj 2013).
30. Panoramio. 2009. *Monument of the »Holy Book« in the Ruhnama Park*. Dostopno prek: <http://www.panoramio.com/photo/19047989> (23. maj 2013).
31. Radio Free Europe. 2014. *Turkmen Doctors Pledge Allegiance To Niyazov*. Dostopno prek: <http://www.rferl.org/content/article/1062955.html> (7. maj 2013).
32. Rechel, Bernd in Martin McKee. 2005. ***Human rights and health in Turkmenistan***. New York: European Centre on Health of Societies in Transition, London School of Hygiene & Tropical Medicine. Dostopno prek: GoogleBooks.
33. Rechel, Bernd, Inga Sikorskaya in Martin McKee. 2009. ***Health in Turkmenistan after Niyazov***. London: European Centre on Health of Societies in Transition, London School of Hygiene & Tropical Medicine. Dostopno prek: GoogleBooks.
34. RTVSLO. 2006. *Turkmenija ostala brez voditelja*. Dostopno prek: <http://www.rtvsl.si/svet/turkmenija-ostala-brez-voditelja/64621> (7. maj 2013).
35. RTVSLO. 2005. *Nijazov prepovedal posneto glasbo*. Dostopno prek: <http://www.rtvsl.si/svet/nijazov-prepovedal-posneto-glasbo/41862> (7. maj 2013).
36. Rumer, Boris in Stanislav Zhukov. 1998. ***Central Asia: The Challenges of Independence***. New York: M.E. Sharpe, Inc. Dostopno prek: GoogleBooks.
37. Vendramin L., Tjaša. 2004. *Nafta kot sredstvo zunanje politike držav Bližnjega vzhoda*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
38. Russian Traveling. 2012. *Turkmenistan`s beautiful white capital, Ashgabat*. Dostopno prek: <http://russiantraveling.com/2012/08/turkmenistans-beautiful-white-capital-ashgabat/> (3. maj 2014).
39. Sikošek, Marijana in Anita Trnavčevič. 2011. *Marketinško komuniciranje visokošolskih zavodov: študija primera promocijskega dogodka*. Dostopno prek:

- <http://organizacija.fov.uni-mb.si/index.php/organizacija/article/view/417/834> (10. april 2013).
40. Soros, George. 2003. Prekletstvo naravnih virov. *Finance*, 16. junij. Dostopno prek: <http://www.finance.si/52901/Prekletstvo-naravnih-virov> (2. maj 2013).
41. Sruck, Vlado. 1995. *Leksikon politike*. Maribor: založba Obzorja.
42. Šeme, Maruša. 2009. *Razširjenost organiziranega kriminala in njegova povezanost z radikalnim islamom v srednji Aziji*. Magistrsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
43. Šir, Jan. 2008. Cult of Personality in Monumental Art and Architecture: The Case of Post-Soviet Turkmenistan. *Acta Slavica Laponica* 25 (203–220). Dostopno prek: <http://src-h.slav.hokudai.ac.jp/publicatn/acta/25/sir.pdf> (26. april 2014).
44. Štefančič, Marcel. 2002. Turkmenbushi. *Mladina*, 5. december. Dostopno prek: <http://www.mladina.si/95721/turkmenbushi/> (24. julij 2013).
45. *The Economist*. 2009. Burning sands and pipe-dreams, 10. december. Dostopno prek: <http://www.economist.com/node/15065905> (6. maj 2013).
46. *The New York Times*. 2008. Eye on Image, Turkmenistan Overhauls Laws, 26. september. Dostopno prek: http://www.nytimes.com/2008/09/27/world/asia/27turkmenistan.html?ref%20=world&_r=2& (4. avgust 2013).
47. Tomšič, Matevž. 2004. Hannah Arendt: Izvori totalitarizma. *Družboslovne razprave* 20 (45): 156–158).
48. Tripod. 2013. *Saparmurat Turkmenbashi The Great (1940–2006)*. Dostopno prek: <http://presidentniyazov.tripod.com/index.html> (2. maj 2013).
49. West, A. Barbara. 2009. *Encyclopedia of the peoples of Asia and Oceania*. New York: An Imprint of Infobase Publishing. Dostopno prek: GoogleBooks.
50. Whitlock, Monica. 2004. *Young Turkmen face beard ban*. Dostopno prek: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/asia-pacific/3486776.stm> (7. maj 2013).

